

«ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ»

Актуальність проблеми. Маючи рівні права на освіту, розвиток, участь у житті суспільства, діти з особливими потребами нерідко позбавлені можливості реалізувати ці права. Одним із основних принципів міжнародних стандартів є право дітей із особливими освітніми потребами на інтеграцію в суспільство, забезпечення дітям доступу до якісної освіти. Працівники психологічної служби школи повинні створити умови і надати допомогу в психологічній та соціальній адаптації, підготовці до повноцінного життя в суспільстві дітям із особливими освітніми потребами. Адже навчання таких дітей спільно з їхніми здоровими однолітками сприяє їх соціальній адаптації. Таке навчання є корисним також і для здорових дітей, які в такому випадку вчаться розуміти проблеми інших, бути співчутливими.

Проблема інклюзивної освіти перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців (А. Dyson, А. Millward, С. Clarke, D. Mitchell, S. Robson, Т. Loreman, Е. Андрєєва, О. Акімової, В. Бондаря, Л. Даниленко, А. Колупаєвої, А. Колупаєва, Н. Купустин, Ю. Найда, Л. Прядко, Н. Сабат, Л. Савчук, Т. Сак, М. Сварник, Н. Софій, П. Троханіс, С. Юсфін, Е. Ямбург, Є. Ярської-Смирнової та ін.). У своїх роботах вчені дійшли висновку,

що робота з дітьми з особливими освітніми потребами має бути спрямована на

організацію цілеспрямованої підтримки через надання психологічної,

соціальної допомоги всіх учасників навчально-виховного процесу. Особлива роль у цьому процесі належить працівникам психологічної служби та їх співпраці з учителями, батьками, працівниками інклюзивно-ресурсного центру, громадськістю.

Метою статті є висвітлення шляхів реалізації діагностичної функції психолога закладу загальної середньої освіти в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Психологічна служба закладу загальної середньої освіти забезпечує вчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення психологічних умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань освітніми закладами.

Сформулюємо основні завдання психолога, який є членом команди психологічного супроводу [2, с. 11]:

- конкретизація потенційних можливостей та особливостей психічного стану дитини щодо отримання адекватної освіти, що реалізується на основі адаптованої освітньої програми;
- розробка та уточнення умов навчання (спільно з іншими спеціалістами інклюзивно-ресурсного центру формування освітнього маршруту дитини з особливими освітніми потребами в структурі діяльності освітнього закладу), адекватних індивідуальним особливостям, що виявили в процесі діагностики;
- психологічне консультування батьків, педагогічних, медичних, соціальних працівників, за необхідності працівників інших організацій, які

представляють інтереси дитини в сім'ї, освітньому закладі, в соціумі в цілому;

- відстеження динаміки рівня соціальної адаптації та навчання дитини в процесі включення в інклюзивний простір освітнього закладу (спільно з іншими фахівцями команди психологічного супроводу);
- розробка і реалізація профілактичної та корекційно-розвиткової роботи щодо дитини з особливими освітніми потребами;
- просвітницька діяльність, що спрямована на підвищення медикосоціальної та психолого-педагогічної культури фахівців, педагогічного колективу.

Виходячи з даних завдань, базовою функцією психолога є діагностична. Психолог повинен здійснити комплексну, ґрунтовну, цілісну оцінку порушень у розвитку, що перешкоджають дитині реалізуватися в освітньому просторі.

До основних діагностичних завдань психолога, що вирішуються в процесі проведення комплексного обстеження дитини з особливими освітніми

потребами, відносяться:

- оцінка ресурсних можливостей дитини (працездатності та темпу діяльності);
- оцінка рівня й особливостей розвитку дитини, її поведінки, критичності, адекватності в експертній ситуації обстеження, у тому числі й оцінка розвитку регуляторної, комунікативної, когнітивної та емоційноафективної сфер відповідно до віку дитини;
- оцінка можливостей соціально-емоційної адаптації в дитячій спільноті та освітньому закладі в цілому;

- визначення конкретних рекомендацій щодо програми індивідуального психологічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в структурі адаптованої освітньої програми [5, с. 13-14].

Ще одна важлива функція психолога в роботі з дітьми з особливими потребами – консультативна, а саме консультація осіб, які представляють інтереси дитини з особливими освітніми потребами (батьків, законних представників, педагогічних, медичних, соціальних працівників та інших).

На підставі цих даних розробляються психологічні рекомендації з індивідуальної корекційно-розвиткової роботи в рамках реалізації адаптованої

освітньої програми. Також у психологічному висновку повинні бути підтверджені та конкретизовані необхідні спеціальні освітні умови, рекомендовані інклюзивно-ресурсним центром, визначені характер та особливості додаткових форм освіти [4, с. 25].

У підсумковій частині аудиторського висновку визначаються терміни контролю стану та розвитку дитини в рекомендованих йому умовах (термін повторного проведення психологічного обстеження). Ці терміни повинні бути

узгоджені з повторними обстеженнями інших фахівців супроводу, а також з повторними проведеннями команди психологічного супроводу з питань навчання та соціалізації цієї дитини.

У Херсонському навчально-виховному комплексі № 9 організовано сім інклюзивних класів. Тому психолог має власні напрацювання щодо організації

психологічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами, зокрема й щодо проведення оцінки психічного розвитку таких учнів.

Оцінка психічного розвитку дитини складається з таких етапів:

1. Зібрати психологічний анамнез;
2. Створити гіпотезу обстеження, уточнення і коригування її в процесі роботи психолога;
3. Провести процедуру обстеження дитини з використанням належних методик та технологій, адекватних віку та можливостям;
4. Здійснити системний аналіз результатів обстеження та порівняти їх з гіпотезою;
5. На основі отриманих результатів встановити психологічний діагноз, зрозуміти механізми та шляхи, які призвели до спостережуваних особливостей, формулювання вірогідного прогнозу розвитку, напрямів та методів індивідуального супроводу дитини, способів і прийомів корекційно-розвиткової роботи.

Ефективна робота психолога з різними категоріями дітей полягає у стратегії проведення обстеження, що дозволяє зберегти ресурсні можливості дитини протягом усього обстеження та в значній мірі мінімізувати витрати сил

і часу фахівця [2, с. 15].

Починати спільну роботу з дитиною ефективно з «нейтральної» бесіди, під час якої встановлюється взаєморозуміння з дитиною, а також можна більше дізнатися про дитину, її сім'ю, рівень уявлень про навколишній світ.

Найбільш зручним способом встановлення комунікації з дитиною є попросити

її зробити кілька малюнків, а потім почати бесіду з приводу зроблених нею малюнків. Під час, коли дитина малює, психолог може переглядати домашні малюнки або шкільні зошити, які дитина принесла з собою.

Після того, як малюнки завершені, психолог у невимушеній бесіді ставить конкретні запитання. Така бесіда є також інформативною для оцінки та аналізу особливостей мовної діяльності. Спочатку доцільно оцінити обсяг мовно-слухової пам'яті і темп запам'ятовування, інші особливості мовно-слухового запам'ятовування. У нашій школі для дослідження параметрів мовно-слухового запам'ятовування методику «Запам'ятовування двох груп слів», а також «Запам'ятовування двох фраз». Подібні групи слів і фрази можна підібрати самим, користуючись загальноприйнятими законами вибору вербальних матеріалів для використання в психологічному обстеженні чи взяти з відповідних посібників [5, с. 35].

В якості наступного етапу діяльності варто охарактеризувати сформованість понятійного розвитку. Дане дослідження ми проводимо за допомогою методики «Предметна класифікація» в її дитячій модифікації. Суть

методики полягає в тому, щоб розподілити всі картки на групи і кожній групі дати узагальнені назви: "Люди", "Тварини", "Речі", "Рослини". Для роботи необхідні наступні картки зі стандартного набору предметної класифікації: Сформованість просторових і просторово-часових уявлень у значній мірі визначає специфіку оволодіння дитиною правильною мовою, а далі читанням, писанням, лічбою, умінням вирішувати завдання та зіставляти явища й факти навколишнього світу, що в свою чергу є основою, на якій формується вся мовна та розумова діяльність дитини. Завершальним етапом дослідження сформованості просторових уявлень є дослідження лінгвістичного простору – «простору мови» – розуміння різних складних лексико-граматичних конструкцій та можливостей самостійного формування.

Дослідження та оцінка особливостей мовно-мислинневої діяльності доцільно проводити з чергуванням вербального і перцептивно-дієвого діагностичного матеріалу. У практиці нашої школи ми використовуємо такі методики: «Розрізні картинки», «Підбір простих аналогій», «Складання парних аналогій», «Виділення істотних ознак», «Розуміння метафор, прислів'їв, оповідань з прихованим змістом», «Встановлення послідовності подій, рішення «конфліктних» завдань тощо [2, с. 18].

Варто зауважити, що робота з такими методиками повинна проводитися в періоди «відпочинку», оскільки саме у такому разі увага дитини не акцентується на значенні його відповідей, і, таким чином, носить найбільш безпосередній характер.

Завершальною частиною подібної діагностичної роботи має бути обов'язкова позитивна оцінка діяльності дитини з боку спеціаліста. Цілком природно, що зміст психологічного висновку повинен, в першу чергу, відповідати на запит із приводу визначення програми індивідуального супроводу дитини з особливими освітніми потребами в структурі реалізації адаптованої освітньої програми.

Основна увага в описі результатів психологічного обстеження має бути приділена конкретним висновкам щодо основних напрямів профілактичної та корекційно-розвиткової діяльності, конкретними програмами, методів і прийомів як індивідуальної, так і спільної роботи психолога з дитиною. Фактично саме з висновку за результатами поглибленого психологічного обстеження випливає вся корекційно-розвиткова діяльність, всі напрями

профілактичної роботи – корекційний компонент адаптованої освітньої програми.

Висновки. Оцінка особливостей психічного розвитку дитини з особливими освітніми потребами покликана забезпечити адекватний розвиток, навчання і виховання відповідно до її виявлених особливостей. Така оцінка має певні етапи, забезпечується адекватним інструментарієм. Її результатом є психологічний діагноз, який визначає сам характер розвитку, відносить особливості психічного функціонування дитини до того чи іншого типу, виду, форми порушення психічного розвитку.

Література

1. Бут Т., Ейнскоу М. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл : посібник / пер. з англ. Київ : Плеяди, 2015. 190 с.
URL:
<http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/264>. (дата звернення: 27.11.2020).
2. Вознюк О. Особливості професійної діяльності спеціалістів психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі: методичні рекомендації. Житомир: КЗ «ЖОППО» ЖОР, 2019. 68 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. K. : Litera LTD, 2018. 160 s.
4. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник №4 НДЛ інклюзивної освіти / Упорядники: Савчук Л.О., Юхимець І.В., Рівне: РОППО, 2013. 53 с.
5. Психологічний супровід інклюзивної освіти : [метод. рек] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. Київ : УНМЦ практичної психології і

соціальної роботи, 2017. 92 с.